

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління та
національної безпеки
кафедра економічної теорії, інтелектуальної
власності та публічного управління»

*Кваліфікаційна робота
на правах рукопису*

ГНЕЛИЧКО АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 338

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ»**

Подається на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

А. С. Гнеличко

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

Золотницька Ю.В.

(прізвище, ім'я, по батькові)

Кандидат економічних наук,

доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Житомир – 2021

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: _____

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № від « ____ » березня 2021 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

_____
(підпис)

Якобчук В.П.
(прізвище ,ім'я, по батькові)

« ____ » березня 2021 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти _____ захистив
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____
(науковий ступінь, вчене звання)

_____
(підпис)

Пугачова Н.С.
(прізвище ,ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

ГНЕЛИЧКО А.С. Європейський досвід запровадження інноваційної політики в Україні. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Поліський національний університет, 2021.

Зміст анотації. Розкрито сутність інновацій та інноваційної політики в контексті соціально-економічного розвитку, досліджено сучасні стратегії інноваційного розвитку країн Європейського Союзу. Визначено шляхи досягнення та можливі перепони у реалізації європейської стратегії інноваційного розвитку для України. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення механізму стратегічного управління розвитком інноваційної політики в Україні.

Ключові слова: інновації, інноваційна політика, інноваційний розвиток, управління розвитком інновацій.

SUMMARY

GNELICHKO A.S. European experience in implementing innovation policy in Ukraine. - Qualification paper manuscript copyright.

Qualification paper for a Master's degree, speciality 281 «Public Management and Administration». – Polissya National University, Zhytomyr, 2021.

Summary of the abstract: The essence of innovations and innovation policy in the context of social and economic development is revealed, modern strategies of innovative development of the European Union countries are investigated. The ways to achieve and possible obstacles in the implementation of the European strategy of innovative development for Ukraine are identified. Proposals for improving the mechanism of strategic management of innovation policy development in Ukraine have been developed.

Key words: innovations, innovation policy, innovative development, management of innovation development.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	8
1.1. Сутність інновацій та інноваційної політики в контексті соціально-економічного розвитку.....	8
1.2. Концепція розвитку інновацій - історичний контекст	10
РОЗДІЛ 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІТ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	19
2.1. Ключові аспекти стратегії інноваційного розвитку країн Європейського Союзу.....	19
2.2. Регулювання розвитку інновацій у країнах Європейського Союзу	23
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	27
3.1. Сучасний стан розвитку інновацій та інноваційної політики в Україні.....	27
3.2. Можливості адаптації європейського досвіду розвитку інноваційної політики для України.....	34
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	45

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах одним із важливих факторів забезпечення соціально-економічного розвитку країн та територій є успішне запровадження інновацій та реалізація інноваційної політики. Це сприяє збільшенню інноваційного потенціалу та здійсненню цілеспрямованого планування, розробок, впровадження та використання інновацій. Частка підприємств, що впроваджують інновації в Україні, у 2019 році зросла у 2,9 рази порівняно з 2018 роком, а кількість нових технологічних процесів зросла на 18 одиниць. Однак впровадження інновацій на українських підприємствах, як правило, здійснюється не регулярно, а час від часу. Основними причинами низької активності інноваційної діяльності є низьке фінансове забезпечення цієї діяльності, а також відсутність стратегії інноваційного розвитку на рівні держави.

В умовах глобалізаційних змін та європейської інтеграції перед Україною на сьогодні постають нові виклики – стати гідним конкурентом європейським країнам з високим рівнем розвитку інноваційного потенціалу. Тому, запровадження досвіду країн Європейського Союзу з посилення та нарощення науково-технологічного потенціалу є доволі важливим для України, особливо в рамках імплементації інтеграційних зобов'язань. Беззаперечним є факт того, що в умовах євроінтеграції економіка України не зможе конкурувати у новому навколишньому середовищі, якщо не адаптується до нових викликів та реалій та не стане інноваційною.

Розвиток інновацій та інноваційної політики є предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників: Андрійчука Ю.А., Васильєва Т.А., Дейнека О.Г. Денисенко М.П., Єгорічева С.Б., Захарчина Г.М., Ілляшенка М.С., Кисельової І.А., Леонова С.В., Нікітюка П.П., Михайлової Л.І. та ін. Не применшуючи значимість наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників у галузі інноваційного розвитку, слід зауважити, що на сьогодні проблема управління

інноваціями та розвитку інноваційної політики України в умовах євроінтеграції вимагає подальших поглиблених досліджень.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є оцінка європейського досвіду запровадження інноваційної політики та пошук шляхів його імплементації та адаптації в Україні.

З огляду на поставлену мету визначено наступні дослідницькі завдання:

- розкрити сутність інновацій та інноваційної політики в контексті соціально-економічного розвитку;
- дослідити сучасні стратегії інноваційного розвитку країн Європейського Союзу;
- проаналізувати підходи до регулювання розвитку інновацій у країнах Європейського Союзу;
- визначити ключові засоби досягнення та можливі перепони у реалізації європейської стратегії інноваційного розвитку для України;
- надати пропозиції щодо вдосконалення механізму стратегічного управління розвитком інноваційної політики в Україні.

Об'єктом дослідження є технології управління інноваціями, що застосовуються у процесі реалізації стратегії інноваційної політики.

Предметом дослідження є процес реалізації інноваційної політики країн Європейського Союзу з метою його адаптації до потреб та реалій України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні пропозицій щодо шляхів та методів імплементації європейського досвіду інноваційної політики для України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи доповідались та обговорювались на щорічних міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема таких, як: «Студентські наукові читання – 2021» Міжфакультетська студентська науково-практична конференція (м. Житомир, 3 грудня 2020 р.)

[5]; «Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації»: II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю (м. Житомир, 23 червня 2020 р.) [6]; «Наукові читання - 2020»: Науково-практична конференція науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених НІІ економіки та агробізнесу (м. Житомир, 21 вересня 2020 р.) [15].

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи містить 54 сторінки, у тому числі основний текст – 44 сторінки. Робота містить 5 таблиць і 3 рисунки. Список використаних джерел налічує 78 найменувань на 9 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Сутність інновацій та інноваційної політики в контексті соціально-економічного розвитку

Сучасний менеджмент в першу чергу є процесом управління, що ґрунтується на нововведеннях. Найважливішою складовою частиною менеджменту є інновації, які представляють собою процес постійного оновлення у всіх сферах діяльності. Термін «інновація» дуже широко використовується в різних сферах економіки та менеджменту, тому, для уточнення поняття «інновація» необхідно розглянути погляди різних авторів на сутність даного явища. Розмірковуючи про інновації в умовах прискореного формування інноваційної економіки, прийнято вважати, ніби інновація - це дітище теперішнього часу. Однак, на наш погляд, це не зовсім так.

Проаналізуємо еволюцію підходів щодо тлумачення терміну «інновація». Визначення «інновація» вперше з'явилося в наукових дослідженнях культурологів в ХІХ в. і означало тоді введення деяких елементів однієї системи в іншу. Закономірності технологічних нововведень стали вивчатися лише на початку ХХ століття. На наш погляд, всі існуючі теорії можна об'єднати підходом до розгляду «інновації» з точки зору підприємницької вигоди. Сучасні науковці розглядають інновації, як результат постійного руху та змін ринкової економіки, що призводить до швидкого отримання підприємницької вигоди шляхом задоволення потреб [25].

Значний внесок у вивчення інноваційної діяльності було зроблено Й.А. Шумпетером, який обґрунтував творчу роль кредиту, його «купівельну силу» в новаторській діяльності [66]. Науковцем визначено функціональне призначення інноваційної сфери: комерційний аналіз потенційних потреб інновацій; пошук перспективних ідей, джерел функціонування; організація

створення і впровадження нововведення; тиражування; підтримка і утилізація.

У 1911 році в своїй роботі «Теорія економічного розвитку» Шумпетер вперше виділив *інноваційність*, як основну відмінну рису підприємництва. У своїй книзі Й. Шумпетер трактує поняття «підприємець» як «новатор». Він пише: «... підприємцями ми називаємо господарських суб'єктів, функцією яких є саме здійснення нових комбінацій і які виступають як його активний елемент» [66]. Й. Шумпетер розумів під інноваціями використання нових комбінацій існуючих продуктивних сил для вирішення комерційних завдань і бачив в них джерело розвитку економічних систем. Перехід з одного рівня якості на інший процес, коли виробнича система переходить в іншу площину з новими, більш якісними параметрами, також розуміється ним як певна інновація. За словами Й.А. Шумпетера, «радикальні» інновації визначають вигляд великих змін в світі, тоді як «інкрементальні» інновації наповнюють собою процес змін безперервно[66].

Розвиваючи думку Шумпетера А. Маршалл говорив про інноваційний характер підприємництва. Він був переконаний, що підприємництво завжди пов'язане з інноваціями, маючи на увазі нововведення. Однак, слід зауважити, що на відміну від Й.А. Шумпетера, А. Маршалл ніколи не ототожнював поняття підприємця та новатора. Він стверджував, що справжня роль підприємців в житті суспільства полягає в тому, що вони своїми нововведеннями створюють новий порядок, що впливає на процес розвитку суспільства [73]. Таким чином А. Маршалл виокремлює кілька шляхів інноваційного розвитку:

1. Створення нового матеріального блага;
2. Використання нового способу виробництва;
3. Завоювання нових ринків збуту;
4. Використання нового виду сировини;
5. Зміни в організації процесу виробництва.

Особливий розвиток інноваційна діяльність отримала в постіндустріальному суспільстві. Дослідження Д. Белла в книзі «Постіндустріальне суспільство» визначає інноваційний характер нових соціально-економічних умов розвитку підприємств з урахуванням підвищення якості життя населення в ринкових умовах [27]. В своїй книзі «Постіндустріальне суспільство» він розділяє процес виробництва на три сектори: сільське господарство, промисловість і сферу послуг. У третьому секторі домінує попит на наукомісткі технології, інформацію і знання, тобто на інформаційні, інтелектуальні та організаційні інновації[27].

К. Маркс у своїх працях зазначав, що важливими елементами ринку є відповідним чином підготовлена робоча сила, з урахуванням її знань і здібностей. Така робоча сила для організації є навіть більш важливою, ніж капітал [31]. К. Маркс розглядав проблему капіталозберігаючих інновацій як способу здешевлення постійного капіталу, що перешкоджає падінню норми прибутку.

Таким чином, дослідження в області зростання економіки, довели, що протягом усього розвитку людства рушійною силою його розвитку є інновації. Адам Сміт в монографії «The Wealth of Nations», виданої в 1776 році, зазначав, що організаційним механізмом капіталізму є не лише ринкова система (співвідношення попиту і пропозиції), але і конкуренція, яка змушує не просто задовольняти дедалі більші потреби за рахунок зниження цін і поліпшення якості, але і робити це найбільш ефективним способом, за допомогою переходу на нові технології, тобто за допомогою інновацій [70]. Цей постулат з часом набув більш глибокого змісту та суті.

Важливим стає той факт, що сьогодні на вільних ринках фірми використовують інновації як найбільш дієвий фактор в процесі боротьби за споживача. А. Сміт у своїй роботі показав вплив організаційної інновації на розвиток як підприємств зокрема, так і суспільства в цілому. Він зауважив, що багатство країни визначає розвиненість промисловості [64].

Д. Рікардо поділяє прогрес на два види:

1. Землезберігаючий: нововведення та інновації
2. Зберігаючий: капітал і праця.

Таким чином, досліджуючи поняття «інновація» з погляду різних авторів, можна чітко виокремити два напрями: одні автори розглядають термін як результат діяльності, інші вважають інновацію процесом.

На думку С.А. Давимука та Л.І. Федулової, інновація являє собою об'єкт, впроваджений у виробництво в результаті проведеного наукового дослідження або зробленого відкриття, якісно відмінний від попереднього аналога [7]. Ще одне визначення інновації дають А.А. Мазаракі та Т.М. Мельник, визначаючи її як нововведення в галузі техніки, технології, організації праці та управління, засновані на використанні досягнень науки і передового досвіду, а також використання цих нововведень в різних областях і сферах діяльності [13]. К.Р. Макконнелл і С.Л. Брю використовують поняття інновація і нововведення як синоніми, маючи на увазі під ними запуск у виробництво нового продукту, впровадження нового виробничого методу або застосування нової форми організації бізнесу [14].

Навпаки, Н. Бочарова вважає, що необхідно розмежувати поняття «нововведення» та «інновація». Нововведення він визначає як оформлений результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок або експериментальних робіт, у будь-якій сфері діяльності по підвищенню її ефективності. Інновація - це кінцевий результат впровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління й одержання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного та іншого виду ефекту [4]. Федулова Л.І. ототожнює поняття «нововведення» та «інновація», маючи на увазі під цим терміном прогресивну новизну, задіяну в динаміці, яка є новою для організаційної системи, що приймає і використовує її. Однак автор розглядає інновацію і як процес. Федулова Л.І. пише: «інновація - це комплексний процес створення, поширення і використання нововведень для задоволення певних потреб» [24].

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що необхідно відрізнити поняття «нововведення» та «інновація». Нововведенням є ідея інновації, як вихід інтелектуальної діяльності, тобто якийсь новий товар, новий метод, нове рішення. Під інновацією слід розуміти нововведення, тобто власне винахід або нововведення після процесу комерціалізації, затребуване та впроваджене у виробництво.

Отже, існують різні точки зору на інновації, і це також відображається в політиці. Існує вузька перспектива, розглядаючи лише винахід, і є більш широка, цілісна перспектива, яка підкреслює важливість розгляду всього інноваційного циклу від створення нових ідей до їх реалізації та поширення. Більше того, виникає питання, чи слід обмежувати аналіз політикою, розробленою з явним наміром вплинути на інновації, або також враховувати політику, створену в першу чергу для інших цілей, але яка може мати значний вплив на інноваційну діяльність.

Інноваційна політика є відносно новим пунктом порядку денного політиків. Термін інноваційна політика мало використовувався кілька десятиліть тому. Лише з середини 90-х років цей термін став популярним серед користувачів [31].

Чи означає це, що до цього часу інноваційної політики не існувало? Це залежить від того, що ми маємо на увазі під інноваційною політикою. Якщо політика повинна містити інновації в назві, щоб ідентифікуватися (як інноваційна політика), відповідь, ймовірно, буде так. Але якщо ми визначаємо інноваційну політику як політику, яка має важливий вплив на інновації, як пропонується серед інших Едквістом [32], відповідь може бути іншою.

На основі цих відмінностей можна виділити три основні типи інноваційної політики: політика „орієнтована на місію” [33], спрямована на надання нових рішень, які працюють на практиці для вирішення конкретних викликів, що стоять на політичному порядку денному. Оскільки вимога полягає в тому, щоб запропоноване рішення працювало на практиці,

політикам необхідно враховувати всі фази інноваційного процесу при розробці та реалізації політики (широкий підхід). Політики приймають таку політику протягом ряду років, наприклад, для оборонних цілей, задовго до того, як інноваційна політика або навіть інновації стали частиною їхнього звичайного словника, використовуючи різноманітні ярлики.

Багато важливих нововведень, що мають значний економічний вплив (наприклад, Інтернет), стали результатом такої політики [49, 50]. Сьогодні, коли населення світу стикається із загрозою глобального потепління, така політика може бути як завжди актуальною (Fagerberg, Martin and Laestadius 2011) [37]. Політика, орієнтована на винахід, має більш вузьку спрямованість у тому сенсі, що вона концентрується на фазі НДДКР / винаходу та залишає можливу експлуатацію та поширення винаходу на ринок. Така політика набула популярності у багатьох країнах на початку періоду після Другої світової війни, маючи підтримку тих, хто розробляв політику того часу, щодо потенційних переваг, які можуть мати досягнення в галузі науки та техніки для суспільства в цілому [67].

З 1960-х років це сприяло створенню нових громадських організацій, таких як (технічні) наукові ради, для спрямування такої підтримки для підприємств та громадських дослідницьких організацій різних типів. У минулому така підтримка зазвичай розглядалася як частина науково-дослідної та наукової політики, але сьогодні часто класифікується як інноваційна політика.

"Системно-орієнтовані політики" виникли нещодавно і орієнтовані на те, що в їх основі лежать певні системи, такі як ступінь взаємодії між різними частинами системи; ступінь необхідності вдосконалення певного життєво-важливого компонента системи, тощо. Розробка такої політики на системному рівні пов'язана з появою підходу так званої "національної інноваційної системи" (НІС) приблизно в 1990 р. з наступним її прийняттям ОЕСР в рамках політичних консультацій та оцінок.

Таким чином, інноваційна політика, у сенсі політики, що впливає на інновації, складається з цілого ряду різних політик (та інструментів політики), які були запроваджені в різні моменти часу, з різними мотиваціями та з використанням різноманітних назв. Дещо з цього може бути пов'язане із застосуванням того чи іншого терміну (Lundvall and Borrás 2004, Boekholt 2010) [48, 27]. Наприклад, велика частина того, що сьогодні називається інноваційною політикою, раніше могла вживатися під такими назвами, як промислова політика, наукова політика, науково-дослідна політика чи технологічна політика[48].

1.2. Концепція розвитку інновацій - історичний контекст

Протягом десятиліть зростає потреба у необхідності поглиблення нашого розуміння інноваційного процесу та його зв'язку з управлінням наукою, технологіями та інноваціями (НТІ). Ефективність інновацій не лише є результатом кількісних вкладень, але також значною мірою залежить від взаємодії між державними та приватними установами, діяльність яких стосується інновацій.

Ця точка зору сягає своїм корінням в концепцію інноваційної системи, яка вперше була використана Крістофером Фріменом наприкінці 80-х. Фріман вивчив мережу державних та приватних установ, що беруть участь у японському інноваційному процесі, пов'язаному з розвитком НДДКР, передачею знань з-за кордону та здатністю поглинання системи освіти, і дав перше теоретичне визначення інноваційній системі як «мережі установ у державному та приватному секторах, діяльність та взаємодія яких ініціює, імпортує та розповсюджує нові технології» (Freeman, 1987, с.1.) [39].

Пізніше Нельсон (1993) та Лундвалл (1992) викладають теоретичне підґрунтя концепції інноваційної системи. Ці два підходи, незважаючи на те, що є різними, вивчають детермінанти та фактори, що впливають на

інноваційний процес. Автори наголошують на ефективності системи, а не продуктивності фірми [52, 48].

Аналіз Нельсона (1993) базувався на тематичних дослідженнях, показники яких не завжди збігаються, але одним із загальних висновків було те, що інститути, які беруть участь у створенні та розповсюдженні технологій, такі що стосуються прав інтелектуальної власності, є опорою інноваційної системи. Лундвалл (1992) досліджував інноваційну систему на двох рівнях: економічній та виробничій структурі, з одного боку, та інституційній конфігурації, з іншого. Він вивчав організації та установи, безпосередньо пов'язані з науково-дослідною діяльністю (державні та приватні лабораторії, відділи НДДКР, технологічні установи), і прийняв більш широку точку зору, розглядаючи економіку в цілому та інституційну структуру дослідницького сектора.

Враховуючи вищевикладене, можна зауважити, що на інноваційний процес впливали не лише науково-дослідні розробки фірми, а й культура та політика. Ці дослідження встановлюють теоретичні передумови того, що ми сьогодні називаємо "теорією інноваційної системи", зосереджуючись на детермінантах інновацій, а не на їх впливі на економічні показники.

Однак Едквіст та Джонсон (1997) підкреслили, що поняття «інноваційна система» залишається розмитим, оскільки може охоплювати багато аспектів інноваційного процесу, а поняття "інституції" має різне тлумачення в різних дослідженнях [32].

Враховуючи це, науковці намагалися узагальнити поняття інноваційної системи: більш загальне визначення включає "всі важливі економічні, соціальні, політичні, організаційні, інституційні та інші фактори, що впливають на розвиток, поширення та використання інновацій" (Едквіст, 1997, с.14).

Таким чином, в основі цієї теорії лежить те, що інновації розглядаються як цілісна система. Розглядаючи таку структуру системи, слід розрізняти організації, які є суб'єктами системи, та інститути, які визначають

правила гри в системі. Організації - це, головним чином, науково-дослідні центри, університети, державні установи тощо. Правила гри - це звички, процедури, норми, практики та закони, що впливають на взаємодію організацій [32].

Організації та установи чинять безпосередній вплив одна на одну: "Організації зазнають сильного впливу, оскільки формуються установами. Можна сказати, що організації "вбудовані" в інституційне середовище або у набір правил. Сюди входить правова система, різні норми, стандарти тощо. Але інституції також вбудовані в організації, які можуть розглядатися як конкретний прийом для конкретних установ " [32].

Інноваційна політика є влучним прикладом таких відносин у цій галузі: її реалізація державними агентами може призвести до створення нових «правил гри», а нові правила, встановлені урядом, сприятимуть створенню нових організацій, які будуть підтримувати уряд. Тоді ці взаємодії є складними та взаємними. Результатом цієї концептуалізації є те, що фірма більше не є фокусом економічного аналізу.

З огляду на цю теоретичну концептуалізацію, роль держави в плані інновацій може знайти своє місце в інституціональній точці зору, виходячі з аналізу ефективності інноваційної системи. Едквіст розглядає інноваційну політику як "публічну дію, яка впливає на технічні зміни та інші види інновацій » [32]. З огляду на це твердження, громадські дії включають не лише науково-дослідну та науково-технічну політику, але також спрямовані на інфраструктуру, регіональну діяльність та освіту. Тоді для втручання держави в ринкову економіку потрібні дві умови: наявність економічних проблем, вирішенню яких буде сприяти відповідна державна політика.

Науковець уточнює, що класичну теорію ринкової невдачі не можна використовувати в цьому контексті, оскільки концепція оптимальної рівноваги не існує в теорії еволюційних інноваційних систем. Неможливо порівняти конкретну ситуацію з оптимальною. Ось чому порівняльний аналіз

зазвичай використовується в цьому типі аналізу, проводячи порівняння між системами [32].

Запропонована теоретична методологія ґрунтується на ідентифікації того, що Едквіст називає «збоєм системи». Проблема виникає, коли система не працює належним чином, тобто коли один з елементів недоречний або відсутній: функції, організації, установи, взаємодія або зв'язки між компонентами інноваційної системи. Таким чином, відсутні компоненти або неспонтанна взаємодія роблять роль держави визначальною [29]:

Таблиця 1.1

Системні відхилення як основне виправдання державного втручання в інноваційну систему

Інфраструктурні відхилення (Smith, 1999; Edquist et al., 1998)	Фізична інфраструктура, необхідна для інноваційної діяльності, відсутня
Помилки можливостей (Smith 1999, Edquist et al., 1998, Malerba 1997)	<i>Невдачі в перехідному періоді:</i> фірми не в змозі адаптуватися до нових технологій <i>Помилки залежності блокування / шляху:</i> повне система не в змозі прийняти нові технологічні парадигми <i>Помилки можливостей як такі:</i> нездатність для малих фірми швидко та ефективно набувають нових технологій
Інституційні відхилення (Smith, 1999; Johnson and Gregersen, 1994)	<i>Важкі інституційні невдачі</i> (офіційні установи): проблеми в рамках регулювання та правової системи <i>М'які інституційні відхилення</i> (неформальні інституції): проблеми з інститутами, політичною культурою та соціальними нормами
Системні відхилення (Carlsson and Jacobsson, 1997; Malerba 1997)	<i>Сильні відхилення в системі:</i> актори, занадто закриті один до одного, можуть пропустити зовнішній розвиток <i>Слабкі відхилення в роботі системи</i> (взаємодоповнення невдачі): відсутність співпраці між учасниками, що призводить до недостатнього використання інтерактивного навчання та синергії.

Джерело: узагальнено автором за [29, 58, 70]

Проте, зазначений теоретичний підхід до оцінки причин у блокуванні системи не надає конкретні вказівки для вибору оптимальних політичних інструментів та прийнятті виважених рішень суб'єктами (Abramowsky et al., 2004) [25]. Це означає, що замість того, щоб використовувати лише окремі

інструменти публічної політики, якими володіють суб'єкти, можна розглянути комбінацію інструментів, орієнтованих на екологічні та інституційні умови, щоб збільшити інноваційний потенціал учасників системи [27]. Ці аргументи на захист змішаної політики висвітлювали Едквіст та Боррас (2011) та Бікар та співавт. (2006). Науковці поставили собі за мету класифікувати інструменти політики від м'яких фінансових до регуляторних, орієнтованих на правові та макроекономічні умови, що оточують суб'єктів інноваційної діяльності[32].

Таким чином, роль держави полягає у виправленні недоліків у функціонуванні інноваційної системи. Тоді субсидування науково-дослідних робіт вже не є єдиним питанням державних органів влади [32]. Це також питання вдосконалення інноваційної політики, через реалізацію якої, можливе здійснення такої діяльності. На сьогодні більшість наукових досліджень зосереджені на додатковому системному підході до традиційних оцінок політики. За інших рівних умов, оцінка політичних процедур ex-ante та ex-post, може призвести до неврахування екологічного аспекту інноваційної політики та помилкового уявлення про можливі наслідки [25].

Проте, наразі встановлено, що прорахунки у прийнятті рішень суб'єктами публічної політики часто взаємопов'язані з економічними проблемами на макрорівні. У цьому питанні оцінка громадських ініціатив інноваційної політики стає ключовим інструментом у прийнятті рішень, який сприяє кращому розумінню результатів інноваційної політики суб'єктами політики та дозволяє ним вчитися на минулому та зовнішньому досвіді, забезпечує елементи для вдосконалення визначення стратегії, підвищує ефективність та результативність політики втручання та демонструє наслідки втручання. На сьогодні очевидно, що інституції мають велике значення в інноваційних системах, тому уряди (місцеві та національні) розуміють важливість ефективного управління інноваціями.

РОЗДІЛ 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІТ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

2.1. Ключові аспекти стратегії інноваційного розвитку країн Європейського Союзу

Інновації відіграють все більшу роль в економіці країн Європейського Союзу. Це забезпечує переваги як для споживачів, так і для працівників в ЄС. Європейці розуміють важливість створення кращих робочих місць та екологічного суспільства, покращення якості життя, а також забезпечення конкурентоспроможності ЄС на світовому ринку. Інноваційна політика є інтерфейсом між політикою науково-технологічного розвитку та промисловою політикою і має на меті створити сприятливу основу для виведення ідей на ринок.

Правовою основою загальної промислової політики ЄС є стаття 173 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), в якій зазначено, що «Союз держав-членів забезпечує існування умов, необхідних для конкурентоспроможності промисловості ЄС». Правова основа політики ЄС щодо досліджень та технологічного розвитку (НТР) передбачена статтями 179-190 ДФЄС [34, 35]. Основним інструментом політики Союзу з питань науково-дослідної роботи є багаторічна програма, яка встановлює цілі, пріоритети та фінансовий пакет підтримки на кілька років. Такі програми НТР приймаються Європейським Парламентом та Радою, діючи відповідно до звичайних законодавчих процедур та після консультацій з Європейським економічним та соціальним комітетом [36].

Важливість інноваційної політики широко визнається - вона також тісно пов'язана з іншими політиками ЄС, такими як політика щодо зайнятості, конкурентоспроможності, довкілля, промисловості та енергетики. Роль інновацій полягає у перетворенні результатів досліджень у нові та кращі послуги та продукти, щоб залишатися конкурентоспроможними на світовому

ринку та покращувати якість життя людей в ЄС. Проте, Європейський Союз витрачає щорічно на дослідження та розробки (НДДКР) на 0,8% ВВП менше, ніж США, і на 1,5% менше, ніж Японія. Крім того, спостерігається ефект "відтоку мізків", оскільки найкращі європейські дослідники та новатори переїжджають до країн, де умови є сприятливішими. Хоча ринок ЄС є найбільшим у світі, він залишається роздробленим та недостатньо сприятливим для інновацій. З метою зміни цих тенденцій ЄС було розроблено концепцію „Союзу інновацій”, метою якої є:

- сприяння становленню ЄС як світового виконавця науки;
- усунення перешкод для інновацій, а саме: дороговартісного патентування, фрагментації ринку, повільного встановлення стандартів та дефіциту кваліфікації, які в даний час перешкоджають швидкому виходу ідей на ринок;
- удосконалення та поглиблення взаємодії державного та приватного секторів, зокрема шляхом впровадження Європейських інноваційних партнерств (ЄІП) між інституціями ЄС, національними та регіональними органами влади та бізнесом [59].

Союз інновацій для європейців є вирішальною інвестицією в майбутнє. Наприклад, досягнення мети щодо інвестування 3% ВВП ЄС у НДДКР до 2021 року може створити 3,7 мільйона робочих місць та збільшити річний ВВП на 795 мільярдів євро до 2025 року [59].

Союз інновацій - одна із семи флагманських ініціатив стратегії Європа 2020 щодо розумної, стійкої та інклюзивної економіки. Розроблений Комісією у жовтні 2010 року, він мав на меті покращити умови та доступ до фінансування наукових досліджень та інновацій в ЄС, щоб інноваційні ідеї можна було перетворити на продукти та послуги, що створюють зростання та робочі місця. Інноваційний союз має на меті створити справжній єдиний європейський ринок інновацій, який би залучав інноваційні компанії та бізнес. Для цього запропоновано різні заходи в галузі патентного захисту, стандартизації, державних закупівель та інтелектуального регулювання.

Інноваційний союз також має на меті стимулювати інвестиції приватного сектору та пропонує, серед іншого, збільшити європейські інвестиції венчурного капіталу.

Також було запроваджено декілька інструментів для вимірювання та моніторингу ситуації в ЄС та досягнутого прогресу:

- Комплексний показник результатів діяльності Союзу інновацій (Innovation Union Scoreboard), заснований на 25 показниках та європейському ринку знань щодо патентів та ліцензування. Європейський інноваційний показник (EIS) - це інструмент Комісії, розроблений у рамках Лісабонської стратегії для забезпечення порівняльної оцінки інноваційних показників держав-членів ЄС;
- Регіональний індекс інновацій (Regional Innovation Scoreboard), який класифікує регіони ЄС на чотири групи ефективності інновацій, аналогічно індексу інноваційного союзу. У першій групі „інноваційних лідерів” 41 регіон, у другій групі „послідовників інновацій” 58, 39 „помірних новаторів” і 52 - у четвертій „скромних новаторів”. Це забезпечує більш точне відображення інновацій на місцевому рівні;
- Іннобарометр (Innobarometer) – щорічне опитування громадської думки, яке проводиться серед бізнесу та широкої громадськості щодо їх ставлення до діяльності, пов’язаної з інноваційною політикою. Опитування Innobarometer надає інформацію, стосовно інноваційної політики, яка не доступна з інших джерел [61].

Інновації стають можливими завдяки науковим дослідженням та освіті. Для досягнення мети інвестування 3% свого ВВП у НДДКР для наступного десятиліття ЄС знадобиться принаймні ще один мільйон дослідників. Інноваційний союз запропонував заходи з добудови Європейського дослідницького простору. Це означає більшу узгодженість між ЄС та інноваційними політиками країн-членів та усунення перешкод для мобільності дослідників. В освіті Комісія підтримує проекти з розробки нових навчальних програм, що стосуються прогалін інноваційних навичок.

Крім того, для залучення інноваційних компаній та бізнесу пропонуються різні заходи у галузі патентного захисту, стандартизації, державних закупівель та інтелектуального регулювання.

У 2011 р. Комісія розробила стратегію посилення європейської стандартизації (COM (2011) 0315), в якій наголошує на необхідності вдосконалення методу встановлення стандартів та використання стандартів в ЄС інтересах довгострокової конкурентоспроможності промисловості. Крім того, ЕІР були розроблені для об'єднання державних та приватних зацікавлених сторін у ЄС, на національному та регіональному рівнях для вирішення основних викликів у суспільстві та сприяння створенню робочих місць [53, 54, 55].

Флагманською ініціативою ЄС з 2020 р. став Проект «Горизонт 2020» (Horizon 2020) спрямований на забезпечення глобальної конкурентоспроможності ЄС. Даний Проект є фінансовим інструментом, що забезпечує реалізацію Інноваційного союзу. Хоча це восьма Рамкова програма ЄС (2014-2020), яка сприяє розвитку науки, вона є першою програмою, яка інтегрує дослідження та інновації. Даний Проект реалізує багато конкретних зобов'язань Союзу інновацій, зокрема, зосереджуючись на реальних викликах, що стоять перед суспільством, спрощуючи доступ, залучаючи малі та середні підприємства, посилюючи фінансові інструменти, підтримуючи державні закупівлі інновацій, сприяючи співпраці та підтримуючи дослідження у державному секторі та соціальних інноваціях [42].

У листопаді 2013 р. Парламент прийняв багаторічну фінансову базу (multiannual financial framework - MFF), забезпечивши бюджет програми "Горизонт 2020" у розмірі 77 млрд. євро (за цінами 2013 р.). Однак прийняття Європейського фонду стратегічних інвестицій (EFSI) у червні 2015 року означало, що ця сума була зменшена до 74,8 млрд євро. Слід зазначити, що проміжна оцінка "Горизонт 2020" є обов'язковою вимогою Регламенту. Ця проміжна оцінка була проведена у 2018 році та сприяла вдосконаленню

впровадження Проекту "Горизонт 2020". Фактично результати були використані для закладання основ структури та змісту Програми «Горизонт Європа», пропозиція щодо якої була опублікована в червні 2018 року (COM (2018) 0435). У відповідь на пандемію коронавірусу, 4 червня 2020 року Комісія представила змінені пропозиції щодо обох нормативно-правових актів, щоб дозволити додаткове фінансування [42].

21 липня 2020 року Європейська Рада узгодила план відновлення ЄС, який поєднує в собі MFF на 2021-2027 роки та кошти, які будуть надані через NGEU. Що стосується Horizon Europe, Рада запропонувала виділити 89,4 млрд євро (за цінами 2018 року), що значно менше, ніж запропонований Парламентом фінансовий пакет у 120 млрд євро [76].

Політика згуртованості також зосереджена на дослідженнях та інноваціях. У більш розвинених регіонах щонайменше 80% ресурсів з Європейського фонду регіонального розвитку на національному рівні відводиться на інновації, при цьому пріоритетами є низьковуглецева економіка та конкурентоспроможні МСП.

2.3. Регулювання розвитку інновацій у країнах Європейського Союзу

Ключовими інструментами регулювання розвитку інновацій у країнах Європейського Союзу є: фінансові інструменти та створення спеціалізованих інституцій (Європейський інститут інновацій та технологій та Європейська Рада Інновацій) [60].

Фінансові інструменти реалізуються через Інноваційний союз, який має на меті стимулювати інвестиції приватного сектору та пропонує, серед іншого, збільшити інвестиції венчурного капіталу в ЄС, які в даний час складають 25% від рівня США. З метою покращення доступу до позик для науково-дослідних проектів та запуску демонстраційних проектів Комісія у співпраці з Групою Європейського інвестиційного банку (ЄІБ та

Європейським інвестиційним фондом) розпочала спільну ініціативу в рамках програми "Горизонт 2020". «InnovFin – EU Finance for Innovators» складається з серії інтегрованих та доповнюючих інструментів фінансування та консультативних послуг, що пропонуються Групою ЄІБ, що охоплюють весь ланцюжок вартості досліджень та інновацій з метою підтримки інвестицій від найменших до найбільших підприємств. Крім того, у листопаді 2014 року Комісія запропонувала свій „Інвестиційний план для Європи” для розблокування державних та приватних інвестицій у „реальну економіку” на суму щонайменше 315 мільярдів євро протягом трирічного фінансового періоду [42, 60].

EFSI є одним із трьох стовпів «Інвестиційного плану для Європи» і має на меті подолати поточні ринкові провали шляхом подолання ринкових прогалин та мобілізації приватних інвестицій. Це допомагає фінансувати стратегічні інвестиції у таких ключових сферах, як інфраструктура, дослідження та інновації, освіта, відновлювані джерела енергії та енергоефективність, а також фінансування ризиків для МСП. Крім того, була також запроваджена Програма конкурентоспроможності підприємств та МСП (COSME), яка зосереджується на фінансових інструментах та забезпечує підтримку інтернаціоналізації МСП [59].

Європейський інститут інновацій та технологій (ЄІТ) був створений у 2008 році Регламентом (ЄС) № 294/2008 із змінами, внесеними Регламентом (ЄС) № 1292/2013 [61]. Його загальна місія - стимулювати стійке економічне зростання та конкурентоспроможність ЄС шляхом посилення інноваційного потенціалу держав-членів та Союзу. Європейський інститут інновацій та технологій (ЄІТ) досягає цих цілей головним чином за допомогою знань та інновацій своїх Співтовариств, які об'єднують понад 1200 партнерів з бізнесу, досліджень та освіти. ЄІТ є невід'ємною частиною пропозиції Комісії щодо Програми "Горизонт Європа" (2021-2027), а зокрема, "Відкритих інноваційних" опор цієї програми, але має окрему правову основу (Регламент ЄІТ).

У червні 2015 року Карлос Моедас, комісар, відповідальний за дослідження, науку та інновації, оголосив про ідею створення Європейської інноваційної ради (ЄІР). У січні 2017 року Комісія створила групу новаторів на високому рівні з п'ятнадцятьох членів, яка допоможе сформувати дизайн ЄІР у рамках пропозицій Комісії щодо програми-наступниці програми "Горизонт 2020".

Парламент прийняв численні резолюції, які ще більше посилили інноваційну політику ЄС. Деякі з останніх:

- Резолюція від 22 травня 2008 року «Середньостроковий огляд промислової політики: внесок у Стратегію зростання та зайнятості ЄС» [61]. Ця резолюція закликала Комісію та держави-члени збільшити зусилля щодо зменшення адміністративного впливу для підприємств. Було підкреслено важливість прозорої та спрощеної політики щодо прав інтелектуальної власності;
- Резолюція від 16 червня 2010 року про стратегію ЄС 2020 [35]. Ця резолюція, хоч і підтримує промислову політику, спрямовану на створення найкращого середовища для підтримки та розвитку міцної, конкурентоспроможної та диверсифікованої промислової бази в ЄС, також наголошує, що стратегія "Європа 2020" повинна обґрунтовувати витрати та сприяти переходу до стійкого розвитку, енергоефективної економіки;
- Резолюція від 11 листопада 2010 р. Про Європейське інноваційне партнерство у рамках флагманської ініціативи «Союз інновацій» [63];
- Резолюція від 9 березня 2011 року про промислову політику в епоху глобалізації [44]. Ця резолюція підкреслила важливість розвитку промисловості ЄС у 2020 році, оскільки реалізація довгострокових стратегій та стабільність вважаються важливими для залучення інвестицій;
- Резолюція від 12 травня 2011 р. про «Інноваційний союз: перетворення Європи для посткризового світу» [37];

- Резолюція від 26 жовтня 2011 року про Порядок денний нових навичок та робочих місць [37]. Ця резолюція підкреслила важливість розвитку більш тісної співпраці між науково-дослідними інститутами та промисловістю та заохочення до надання підтримки промисловим компаніям інвестувати в дослідження та розробки;
- Резолюція від 21 листопада 2013 року про «пропозицію регламенту Європейського Парламенту та Ради про заснування програми «Горизонт 2020 - Рамкова програма для досліджень та інновацій (2014-2020)» [34];
- Резолюція від 6 липня 2016 року про «Синергію для інновацій: Європейські структурні та інвестиційні фонди», «Горизонт 2020» та інші європейські інноваційні фонди та програми ЄС [36].

Таким чином, Європейський Союз через помірковану та достатню інноваційну політику реалізує стратегію розвитку як інновацій так і країн-членів в цілому.

РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Сучасний стан розвитку інновацій та інноваційної політики в Україні

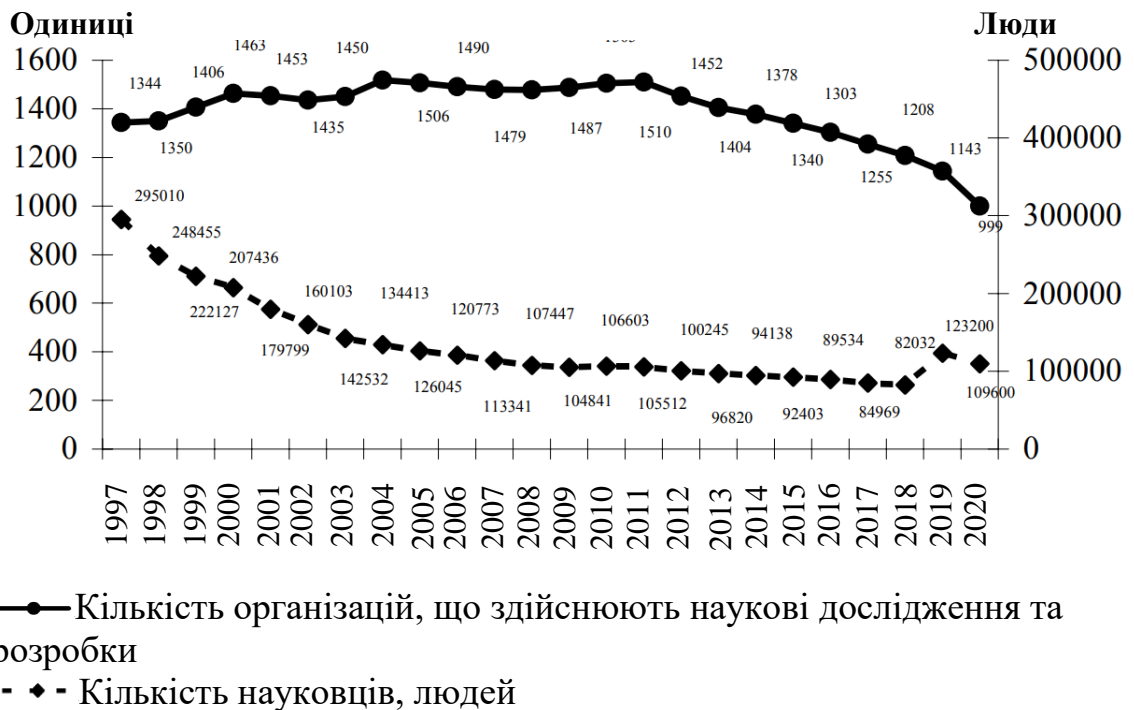
В Україні останнім часом ігноруються проблеми науково-технічного та інноваційного розвитку. У Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [21] інноваційний фактор зазначений як фактор гордості, на відміну від розвинених країн, де інновації є фактором економічного зростання. З одного боку, констатовані досягнення у військово-промисловому комплексі були експертами, обумовлені науковими розробками та відповідними технологіями проривного характеру та інтенсифікувались військовими подіями, а з іншого боку, проблемні питання сфери технологічного відставання відходили на другий план через спад вітчизняної промисловості, що поглиблює процес деструктивних змін і вимагає адекватної інноваційної політики.

Ключовим фактором генерування нових знань є науковий потенціал України, який постійно перебуває під безпосереднім впливом і знаходиться у великій залежності від внутрішнього та зовнішнього середовища і досі не набув структурної та організаційної форми, відповідальної сучасним викликам. Однак, незважаючи на недостатні умови розвитку через низьке фінансування та відсутність попиту на інновації вітчизняного реального сектору економіки, він продовжує "виживати", хоча кількість наукових організацій зменшується (рис. 3.1). На кінець 2019 року це стало навіть менше, ніж кількість установ 1996 року.

Таким чином, за даними офіційної статистики України в 2013 році 1143 організації здійснювали науково-дослідну та науково-технічну діяльність, що на 5,4% менше, ніж у 2012 році 109,6 тис. робітників (без подвійних власників робочих місць), у тому числі дослідники (58,7 тис. осіб), технічні працівники (10,7 тис. осіб), додатковий персонал та інші робітники 20,1 тис.

осіб проводили дослідницьку та науково-технічну роботу в 999 організаціях протягом 2014 року. Особливо небезпечний стан звільнення вчених.

У 2014 році кількість з них стало у 2,6 рази менше, ніж у 1996 р. У 2014 р. частка керівників наукових досліджень та розробок (дослідників, техніків та додаткового персоналу) у загальній чисельності окупованого населення становила 0,5%, включаючи дослідників (0,32%). У той же час, за даними Євростату, найбільша частка була у Фінляндії (3,2% і 2,28%), Данії (3,2% і 2,18%), Швейцарії (2,66% і 1,37%), Норвегії (2,56% і 1,81) %) та у Словенії (2,27% та 1,34%); найнижча частка була в Румунії (0,46% та 0,3%), на Кіпрі (0,71% та 0,5%), Болгарії (0,74% та 0,52%) та Туреччині (0,74% та 0,63%).

Рис. 3.1. Динаміка чисельності наукового персоналу та організацій в Україні

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Доступ: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Одним із показників ефективності наукового потенціалу країни є обсяг виконаних науково-дослідних та науково-технічних робіт, і хоча в 2010–2019 роках за фактичними цінами він дещо зріс, але частка ВВП залишалася низькою. Загалом динаміка кількості виконаних науково-дослідних та науково-технічних робіт була нестабільною на структурі протягом 2002–2019

років, більше того, у 2019 році майже всі показники зменшились, крім робіт зі створення нових сортів рослин та тварин порід, де відбулося збільшення на 1,5 тис. од. У 2019 році основними керівниками фундаментальних та прикладних досліджень були організації державного сектору (відповідно 90,4% та 62,5% обсягу робіт), науково-технічні розробки та науково-технічні послуги - організація ділового сектору (відповідно 93,1% та 77,9%) .

Динаміка витрат на науково-дослідну та науково-технічну діяльність у ВВП України має загальний спад. Зокрема, за попередньою оцінкою Державної служби статистики України, у 2014 році частина від загальної кількості витрати на виконання науково-технічних робіт у ВВП склали 0,66%, у тому числі державний бюджет - 0,26% (табл. 3.1). Для порівняння, за даними Євростату, у 2018 році частка витрат на дослідження та розробки країн ЄС - 28 у ВВП становила 2,01%. Більше середньої частини витрат на дослідження та розробки припадало на Фінляндію - 3,31%, Швецію - 3,3%, Данію - 3,06%, Німеччину - 2,85%, Австрію - 2,81%, Словенію - 2,59%, Францію - 2,23%, у Бельгії - 2,28%; і менше середньої частки було в Чорногорії, Румунії, Кіпрі, Латвії та Болгарії (з 0,38% до 0,65%).

Таблиця 3.1

Динаміка витрат на наукові дослідження та науково-технічну діяльність у ВВП України, %

Витрати	1990	2000	2004	2007	2009	2011	2012	2014	2015	2017	2019
ВВП сукупний	3.11	1.20	1.23	1.17	0.94	0.92	0.95	0.91	0.75	0.77	0.66
За рахунок державного бюджету	2.3	0.36	0.42	0.39	0.39	0.41	0.37	0.34	0.33	0.33	0.26

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Доступ: <http://www.ukrstat.gov.ua>

За останні роки Україна висунула багато ініціатив як щодо установ, так і організацій щодо формування дієвого механізму активізації науково-технічної та інноваційної діяльності. Однак державна влада ще не досягла значного успіху у створенні "інноваційного клімату" в країні, заходи щодо

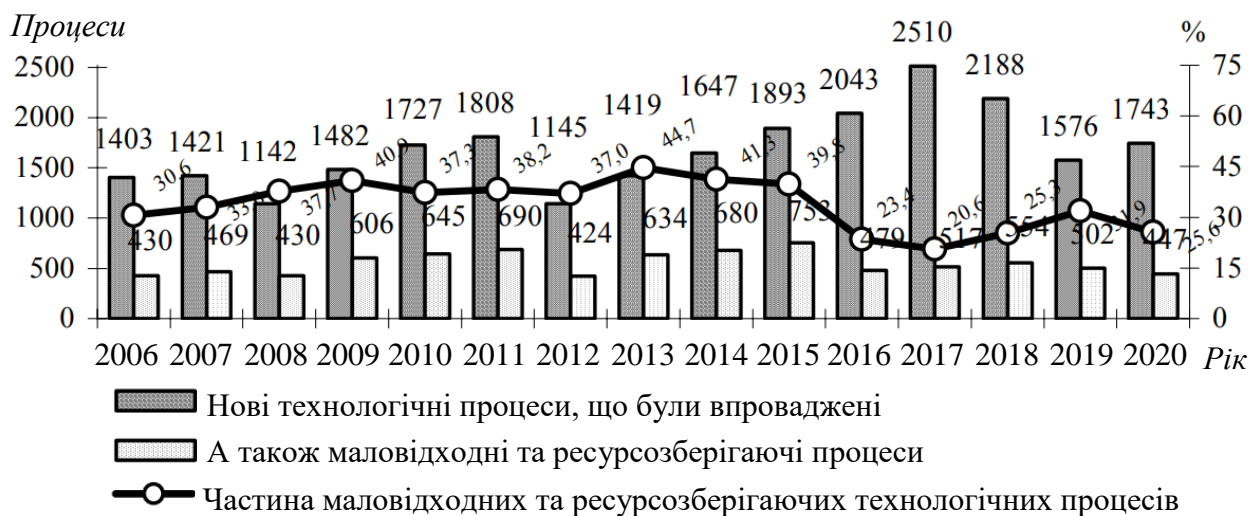
підтримки інноваційної діяльності носять локальний характер і не дозволяють змінити поточні негативні тенденції (особливо це стосується зменшення науково-технічного потенціалу в галузі).

Динаміка інноваційної діяльності підприємств в Україні має нерівномірний характер в частині кількості підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, хоча її кількість дещо зменшилась під час кризи 2013–2014 рр., а в 2018 р. порівняно з 2017 р. дещо зросла. У період 2013–2014 рр. інноваційна активність промислових підприємств знизилася. Так, у 2014 р. лише три чверті з них застосували інновації (або 12,1% перевірених промислових підприємств).

За попередньою офіційною статистикою, 1206 компаній витратили 7,7 млрд грн на впровадження інновацій у 2014 році, дві третини з яких на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, що свідчить про цілком природний процес - прагнення підприємств модернізувати свою технологічну базу до протистояти конкуренції. І лише 15,9% витратили гроші на дослідження та розробки (НДДКР) власними силами, 6,9% - на придбання результатів досліджень на інших підприємствах (організаціях), 0,6% - на придбання інших зовнішніх знань (нові технології) та 10,1% - на освіту та підготовку персоналу для розробки та впровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процеси щодо діяльності щодо ринкових інновацій та інших робіт, пов'язаних із створенням та застосуванням інновацій (інші витрати). Традиційно власними коштами підприємств залишаються основне джерело фінансування інновацій, проте були помічені відмінності: це суттєве зменшення фінансування у 2010 році як із власних джерел, так і з державного бюджету та помітна роль іноземних інвесторів у 2009–2010 роках. У 2011 р. Спостерігалось збільшення фінансування із власних джерел та державного бюджету, проте відбулося суттєве зменшення ролі іноземних інвесторів. У 2014 р. Спостерігалось певне скорочення власних коштів (6540,3 млн. грн. проти 6973,4 млн. грн. У 2018 р.); значне збільшення фінансування з державного бюджету (349,8 млн. грн. проти 24,7

млн. грн. у 2013 р.) та суттєве зменшення активності іноземних інвесторів (146,9 млн. грн. проти 1253,2 млн. грн. у 2018 р.). Вітчизняні інвестори витратили трохи на фінансування інноваційної діяльності національної промисловості - частка їх коштів залишається незначною (0,3–0,5%). Пряма державна підтримка інноваційної діяльності в галузі за рахунок державних коштів та місцевих бюджетів дуже обмежена. Зазвичай його отримують п'ятдесят компаній із загальної суми і не перевищує 2% загальних витрат на фінансування інновацій. Такі тенденції суттєво впливають на динаміку впровадження нових технологічних процесів: незначне збільшення їх кількості відбулося протягом 2006–2011 рр. (Крім того, воно було значним під час кризи).

Однак частина застосування маловідходних та ресурсозберігаючих технологічних процесів зменшувалась протягом 2013–2018 рр. (Рис. 3.2).

Рис. 3.2. Динаміка впровадження нових технологічних процесів

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Доступ: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Це демонструє не тільки відсутність ефективних державних стимулів у галузі модернізації галузі, але також відображає структурну особливість - переважна частина підприємств з низьким перерозподілом у технологічному комплексі, власники яких не зацікавлені в модернізації технології з точки зору отримання високої орендної плати за вигідних умов на зовнішніх

ринках. У 2019 р. загальна кількість впровадження нових технологічних процесів зросла, але кількість та частка маловідходних та ресурсозберігаючих знову зменшилась.

У 2019 році зафіксовано збільшення обсягів комерційного виробництва інноваційної продукції, особливо нової техніки, внаслідок інтенсифікації "Оборонпрому", але лише 905 компаній впровадили інноваційну продукцію на 25,7 млрд. грн., або 2,5% від загального обсягу реалізованої промислової продукції. Обсяг продукції, яку реалізували за межі України 295 підприємств, склав 7,5 млрд. грн.

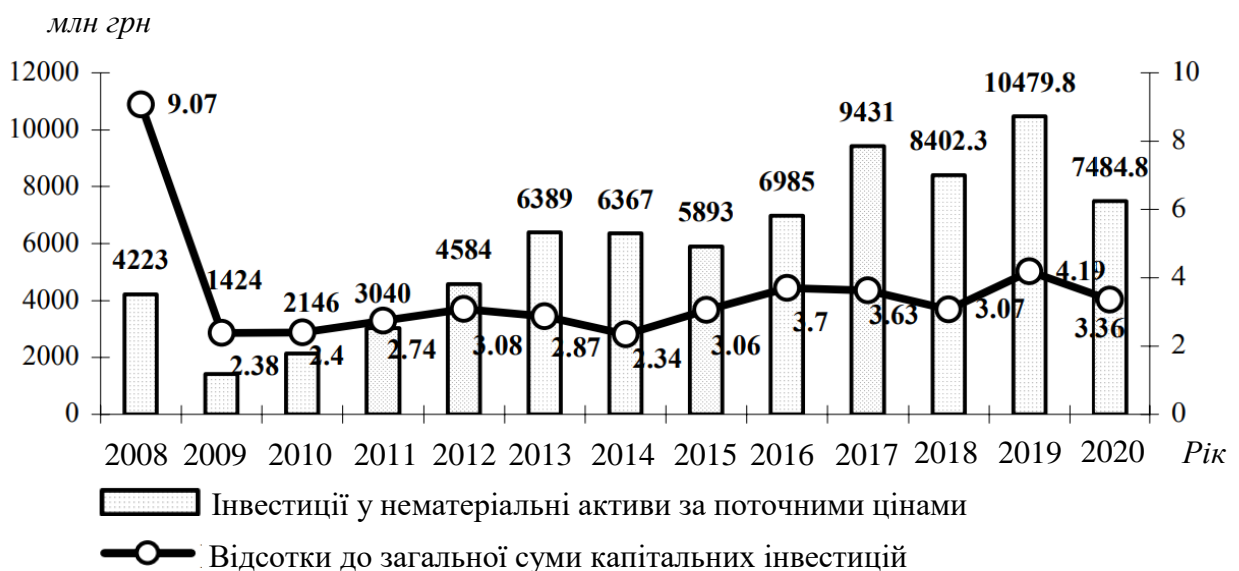
Найслабшою ланкою інноваційного процесу в Україні є трансфер технологій, особливо через неефективну організацію економічної системи. Це вимагає модернізації, особливо зміни технологічної структури виробництва у напрямку формування високотехнологічного сектору та впровадження пакету робочих місць щодо комерціалізації наукових досліджень, оцінки та захисту інтелектуальної власності. Так, у 2019 р. кількість підприємств України, які створили та застосовували передові технології, об'єкти права інтелектуальної власності (OIPR) та інновації, становила 1775 одиниць. Протягом 2014 року загальна кількість передових технологій, розроблених 106 компаніями, становила 309, 90,3% з яких були новими для України, 21% з яких були створені за державним контрактом. Було видано 769 захисних документів щодо передових технологій загалом або щодо їх елементів, створених у 2014 році: 162 - на винаходи, 418 - на корисні моделі та 189 - на промислові зразки.

Щодо прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за технологічною структурою у виробництво в Україні протягом 2014–2019 років спостерігається тенденція збільшення його частки у низькотехнологічному виробництві (відповідно 18,6% у 2010 році та 19,6% у 2014 році проти 8,8% у 2009 році) . Зменшення частки ПІІ у виробництві середніх технологій слід розглядати як негативну тенденцію (за статистичним моніторингом процес зменшення розпочався з 2005 року, коли завершився етап масштабної технологічної модернізації

харчової промисловості) та різке зниження ПІІ у високотехнологічні галузі з 2003 р. і як результат - майже повна втрата.

Така тенденція зумовлена тими ж факторами: володіння вітчизняними підприємцями натуральної ренти логічно спонукало їх інвестувати в модернізацію технологічної бази виробництва, щоб залишатися конкурентоспроможними на зовнішніх ринках (що важче) і не втрачати джерела доходу на внутрішніх ринках. В умовах відсутності ефективної державної політики щодо формування, розвитку та впровадження інтелектуального ресурсу цілком природним є надзвичайно низький стан інвестицій у нематеріальні активи, що включає 3,36% від загального обсягу капітальних вкладень у 2019 році (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Динаміка вкладень у нематеріальні активи

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Доступ: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Новатори невмотивовані через відсутність політики формування внутрішнього ринку, в тому числі місцевого інноваційного ринку, несформованого попиту на інновації вітчизняних підприємств. Слід визнати, що концептуальним твердженням є той факт, що позитивний соціальний ефект від науково-технічного, інформаційного та технологічного розвитку знаходить своє відображення в поліпшенні виробничих відносин за рахунок

інтелектуалізації праці, поліпшення умов праці, підвищення освітнього та культурного рівня та якість життя.

3.2. Можливості адаптації європейського досвіду розвитку інноваційної політики для України

Динаміка та темпи переходу економіки на шлях інноваційного розвитку значною мірою залежать від ефективності використання результатів творчої діяльності людини. Тому однією з головних проблем, яка потребує постійної уваги з боку держави, є створення виробничої системи, захист, реконструкція та використання інтелектуального потенціалу нації. Одним із ключових елементів цієї системи є створення ефективного економіко-правового механізму захисту інтелектуальної власності.

Показником, що характеризує ефективність застосування нових технологій (процес інтелектуалізації), є використання винаходів, корисних моделей та промислових зразків, напр. комерціалізація результатів науково-технічної діяльності та введення їх в господарський оборот. Однак в останні роки спостерігається стійка тенденція до зменшення застосування OIPR, що пов'язано з низькою винахідницькою активністю у галузях промислового виробництва, скороченням наукового складу та повільними темпами науково-технічних робіт.

У той же час, хоча протягом 2011–2020 рр. спостерігалася тенденція до збільшення кількості звернень до Державної служби інтелектуальної власності (ДІСВ) майже в 4 рази та майже 16 разів отриманих захисних документів на об'єкти промислової власності, в 2018 р. активність знизилася при поданні заявок на всі OIPR. На SIPS надійшло понад 44,3 тис. заявок. Із загальної кількості лише 11% заявок на винаходи, 21% - на корисні моделі та 62% - на знаки товарів та послуг (20% з них подано через Мадридську систему). Кількість заявок на промислові зразки становила 6%. Сфера освіти утримує перше місце в цьому процесі: за останні роки її частина становить

понад 60% заявок на винаходи та корисні моделі (табл. 3.2), що свідчить про потужний інтелектуальний потенціал, що вимагає ефективної державної політики відповідно до її реалізації.

Таблиця 3.2

Надходження заявок на винаходи та корисні моделі за видами економічної діяльності (національні заявники, юридичні особи) за 2011–2020 рр.

Вид економічної діяльності	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Заява подана										
Усього, од.	7274	7381	8242	7582	7025	8141	8139	7858	7565	7334
Освіта, од.	3999	4123	4940	4399	4561	5320	5549	5159	5028	4662
<i>% від загальної суми</i>	55	55,9	59,9	58	64,9	65,3	68,2	65,7	66,5	63,6
Дослідження та розробки, од.	2086	1960	2129	1947	1718	1990	1721	1778	1717	1805
<i>% від загальної суми</i>	28,7	26,6	25,8	25,7	24,5	24,4	21,1	22,6	22,7	24,6
Машинобудування та виробництво обладнання, од.	212	227	201	217	82	112	118	118	101	71
<i>% від загальної суми</i>	2,9	3,1	2,4	2,9	1,2	1,4	1,4	1,5	1,3	1,0
Металургія та виробництво кінцевих металевих виробів, од.	208	197	182	155	84	84	97	102	106	40
<i>% від загальної суми</i>	2,9	2,7	2,2	2,0	1,2	1,0	1,2	1,3	1,4	0,5
Охорона здоров'я та громадська допомога, од.	126	102	88	95	67	62	85	103	152	155
<i>% від загальної суми</i>	1,7	1,4	1,1	1,3	1,0	0,8	1,0	1,3	2,0	2,1

Джерело: складено відповідно до: Промислова власність у цифрах [Електронний ресурс]. - Доступ: <http://www.uipv.org>

Традиційно найбільш активними є компанії та організації, розташовані в промислово розвинутих регіонах. Так, протягом аналізованого періоду заявники Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Львівської, Одеської, Харківської областей та Києва задовольнили близько 80% загальної кількості заявок на винаходи та корисні моделі. У 2018 році до Міжнародного бюро ВОІВ було надіслано 502 заявки національних заявників на міжнародну реєстрацію товарних знаків товарів та послуг, що на 12% менше, ніж у попередньому році. Пріоритети патентування вітчизняних та іноземних заявників суттєво різняться. Таким чином, найбільша кількість

заявок, поданих національними заявниками у 2018 році, належить до галузей "Машинобудування" та хімії - 20,1% та 25,1% відповідно; близько 14% додатків - у галузі приладів. Серед областей застосування в галузях машинобудування переважають спеціальні машини, двигуни, насоси, турбіни та транспорт, у галузі хімії переважають галузі "Хімія харчових продуктів", матеріали, металургія. Іноземні заявники відрізняються за чіткіше визначеними пріоритетами. Понад 60% поданих заявок належать до галузі хімії, переважна більшість з них розподілена між галузями органічної тонкої хімії (26,6%), біотехнологіями (13,3%) та хімічною сировиною (12,2%)) [16].

Стан інноваційності економічного розвитку регулярно фіксується як вітчизняне статистичне дослідження та міжнародний рейтинг конкурентоспроможності. Отже, за результатами Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) (Звіт про глобальну конкурентоспроможність 2019–2020 рр.) Україна посіла 76 місце (+8 позицій порівняно з 2018–2019 рр.). Кількість оцінюваних країн становила 144 та 148 у попередньому році [16]. Загалом серед компонентів Індексу найвищими в Україні є показники розміру ринку, вищої освіти та професійної підготовки, а також охорони здоров'я та початкової освіти (табл. 3.3). Найбільш проблемними факторами ведення бізнесу в Україні залишаються обмежений доступ до фінансування та корупція.

Таблиця 3.3

Позиції України щодо складових Індексу глобальної конкурентоспроможності 2018–2020

Складова	Позиція у рейтингу		
	2018-2019	2019-2020	Різниця у порівнянні з минулим роком
Інституції	137	130	+7
Інфраструктура	68	68	0
Макроекономічне середовище	107	105	+2
Здоров'я та початкова освіта	62	43	+19
Вища та професійна освіта	43	40	+3
Ефективність ринку товарів	124	112	+12
Ефективність ринку праці	84	80	+4
Розвиток фінансового ринку	117	107	+10
Технологічна готовність	94	85	+9

Виробник на ринку	38	38	0
Ведення бізнесу	97	99	-2
Інновації	93	81	+12

Джерело: складено на основі доповіді про Індекс глобальної конкурентоспроможності для відповідних років

У цьому контексті дослідження Міжнародної школи бізнесу INSEAD, Корнельського університету та Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), які представили аналітичний звіт для Глобального інноваційного індексу 2014 року, який називається "Людський фактор в інноваційному процесі" і присвячений роль творчих особистостей та команд у процесі інновацій заслуговує на увагу [9]. У документі підкреслюється, що інноваційний людський фактор є однією з причин, завдяки якій лідери в галузі інновацій залишаються на чолі рейтингів і завдяки яким деякі великі країни з ринком, що розвивається, мають різні показники інновацій. У 2018 році вказане дослідження охопило 143 країни, які разом виробляють 99,5% світового ВВП і мають 95% світового населення. Глобальний індекс інновацій (ГІІ) обчислюється як зважена сума рейтингів двох груп показників: наявних ресурсів та умов для інновацій (Innovation Input); практичні результати впровадження інновацій (Innovation Output). Таким чином, остаточний індекс - це баланс витрат та ефекту, що дозволяє об'єктивно оцінити ефективність зусиль щодо розвитку інновацій у цій чи будь-якій іншій країні.

Динаміка цього рейтингу для України така: у 2016 році вона посіла 63 місце між Македонією (61) та Індією (64); у 2017 році - 71 місце - між Тунісом (70) та Монголією (72); у 2018 році - 63 місце між Бахрейном (62) та Йорданією (64). Для порівняння: у 2018 році Польща посіла 45 місце. Порівняння деяких показників між Польщею та Україною (табл. 3.4) показує, що перевага України в цьому рейтингу досить визнана як людський капітал (зокрема студенти досягають третього рівня освіти, випускники в галузі природничих та технічних наук); створення знань та технологій (заявки на патенти та корисні моделі жителями країни), творчість у частині заявок на реєстрацію торгової марки. Інституційне середовище, ділове середовище,

інфраструктура, креативність в частині обліку нематеріальних активів та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) при моделюванні бізнес-процесів та створенні організаційних моделей виявили слабкі місця в ГП України. Міжнародні експертні оцінки показують, що інтелектуальний потенціал нації знаходиться на високому рівні, однак, відсутня роль держави у створенні середовища для його реалізації як ключового інноваційного чинника соціально-економічного розвитку країни та забезпечення її конкурентоспроможності. У такій ситуації держава не може вирішити проблему приєднання до когнітивного суспільства (суспільства, де роль постійної пізнавальної (інформативної) діяльності всього економічно активного населення є визначальною для збільшення людського капіталу). Узагальнені результати аналізу вказують на загальну тенденцію збереження всіх ознак стабільно діючого інноваційного та технологічного процесу. Але цього недостатньо для економіки, яка прагне до зростання. Серед причин, які контролюють реалізацію ролі інноваційного фактора у підвищенні конкурентоспроможності української економіки, є наступні.

- Некорисність інновацій, оскільки українська економіка в сучасному стані недостатньо формує активну зацікавленість більшості суб'єктів у результатах наукових розробок або виявляється, що останні не здатні ефективно використовувати інноваційні розробки.
- Відсутність сучасних інститутів розвитку, які забезпечують функціонування економіки інноваційного типу за всіма її компонентами (організація та управління розробками; її фінансування, маркетинг, комерціалізація тощо).
- Недостатня кількість висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в інноваційній сфері.
- Відсутність ефективної координації державної економічної, освітньої, науково-технічної, промислової та інноваційної політики.

Практика сучасної української дійсності вказує на те, що на всіх рівнях управління економікою відсутня серйозна увага до ролі та важливості організаційних інновацій, впровадження яких мало б не лише підвищити ефективність системи управління, але й пришвидшити розвиток економіки на інноваційна основа.

Таблиця 3.4

**Порівняння деяких показників ГП-2020 України та Польщі
(позиція в рейтингу)**

Показники по групах	Україна	Польща
Людський капітал та дослідження	45	43
Витрати на освіту, % від ВВП	26	53
Державні витрати на середню освіту, % ВВП на людину	29	43
Відсоток учнів, що здобувають вищу освіту	11	21
Випускники природничих та технічних наук	23	69
Створення знань і технологій	32	53
Створення знань	15	41
Заявки на отримання патентів резидентами країни	15	23
Заявки на корисні моделі від резидентів країни	1	30
Ринкове середовище	90	70
Легкість взяття кредиту	13	3
Захист інвесторів	105	42
Інвестування	127	90
Бізнес-середовище	87	64
Робота в наукоємних галузях, %	37	33
Валові витрати на НДДКР, здійснені бізнесом, % ВВП	35	41
Валові витрати на НДДКР, що фінансуються бізнесом, % ВВП	29	49
Комунікація в інноваціях	105	103
Стан кластерного розвитку	126	99
Валові витрати на НДДКР, що фінансуються з-за кордону, %	17	35
Спільні підприємства та стратегічні альянси	103	95
Інституції	103	35
Ефективність управління	109	42
Якість регулювання	115	34
Верховенство закону	112	88
Легкість вирішення питань неплатоспроможності	132	33
Інфраструктура	107	49
Загальна інфраструктура	100	61
Валові капіталовкладення, % у ВВП	121	90
Виробництво ВВП на одиницю використаної енергії (\$ кг нафтового еквівалента) РАС 2005	117	46
Креативні індустрії	77	51
Нематеріальні активи	112	118

Заявки на реєстрацію торгової марки у ВВП	20	52
Заявки на реєстрацію торгової марки згідно з Мадридською угодою про 1 мільярд доларів ВВП	31	40
ІКТ та створення бізнес-моделей	120	102
ІКТ та створення організаційних моделей	122	92
Друкована видавнича діяльність, %	43	64
Експорт креативних товарів	51	14
Щомісячні редагування Вікіпедії (на 1 тис. населення 15–69 років)	43	36
Відео на You Tube (на 1 тис. населення 15-69 років)	28	21

Джерело: складено автором на основі [9, 16, 76]

Сьогодні, коли світ розділений на основні ринки, включаючи високотехнологічні, існують альтернативні стратегічні цілі щодо можливостей використання своїх наукових досягнень, з якими стикається Україна для реалізації політики європейської інтеграції та активізації ролі члена зони вільної торгівлі з ЄС.

- Мобілізувати наявні технології масового споживання та відродити повний внутрішній ринок - максимальне заохочення до "технологічного підйому" та усунення "вузьких місць"; концентрація технологій та інвестицій на основі регіональних інноваційних кластерів; вписуватися в бюджетні обмеження (державні цільові програми) та залучати приватний капітал (державно-приватне партнерство); механізми реалізації інноваційної політики (ефективна система управління); технологічний аудит, стимулювання позабюджетних джерел фінансування; спрямованість інструментів державної підтримки на стимулювання попиту; подальший розвиток Національної інноваційної системи (НІС) та її підмоделей (регіональні інноваційні екосистеми).
- Забезпечити впровадження проривних технологій та відвоювати втрачені зовнішні ринки високотехнологічних продуктів; пріоритетними напрямками є: авіація нового покоління; розвиток космічних систем; нові зразки зброї; будівництво верстатів; нові технологічні ринки: ІКТ-4G, M2M, "хмари", ІТ у соціальному секторі; біотехнологія (реалізація програм), нанотехнологія (реалізація проектів).
- Інтегруватися з ТНК у технологічний ланцюг виробничого процесу (у разі збереження її конкурентних переваг при повному відкритті ринків

ЄС). У розвинених країнах інноваційна складова економіки гармонійно включається в процес розширеного відтворення. В Україні за всі роки свого існування як незалежної держави вона залишається іноземною складовою, а людський (інтелектуальний) капітал не формується як реальний фактор економічного розвитку.

Отже, найважливішою умовою реформ української економіки має бути формування національної інноваційної системи, яка має усунути інституційні та організаційні розриви між фундаментальним, прикладним, галузевим, університетським та корпоративним (заводським) секторами національної науки; сконцентрувати необхідні матеріальні, фінансові та людські ресурси на стратегічних напрямках інноваційного розвитку; розширити наукові та прикладні дослідження в пріоритетних галузях економіки та, що найголовніше, усунути розрив між наукою та промисловістю.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідження європейського досвіду запровадження інноваційної політики в Україні дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Протягом усього розвитку людства рушійною силою його розвитку є інновації, оскільки сьогодні на вільних ринках фірми використовують інновації як найбільш дієвий фактор в процесі боротьби за споживача. Доведено, що необхідно відрізнити поняття «нововведення» та «інновація». Нововведенням є ідея інновації, як вихід інтелектуальної діяльності, тобто якийсь новий товар, новий метод, нове рішення. Під інновацією слід розуміти нововведення, тобто власне винахід або нововведення після процесу комерціалізації, затребуване та впроваджене у виробництво.
2. Встановлено, що інноваційна політика є відносно новим пунктом порядку денного політиків та складається з цілого ряду різних політик (та інструментів політики), які були запроваджені в різні моменти часу, з різними мотиваціями та з використанням різноманітних назв. Прорахунки у прийнятті рішень суб'єктами публічної політики часто взаємопов'язані з економічними проблемами на макрорівні. У цьому питанні оцінка громадських ініціатив інноваційної політики стає ключовим інструментом у прийнятті рішень, який сприяє кращому розумінню результатів інноваційної політики суб'єктами політики та дозволяє ним вчитися на минулому та зовнішньому досвіді, забезпечує елементи для вдосконалення визначення стратегії, підвищує ефективність та результативність політики втручання та демонструє наслідки втручання.
3. Аналіз досвіду європейських країн показав, що інноваційна політика є інтерфейсом між політикою науково-технологічного розвитку та промисловою політикою і має на меті створити сприятливу основу для виведення ідей на ринок. Правовою основою загальної промислової

політики ЄС є стаття 173 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), в якій зазначено, що «Союз держав-членів забезпечує існування умов, необхідних для конкурентоспроможності промисловості ЄС».

4. Важливість інноваційної політики широко визнається - вона також тісно пов'язана з іншими політиками ЄС, такими як політика щодо зайнятості, конкурентоспроможності, довкілля, промисловості та енергетики. Роль інновацій полягає у перетворенні результатів досліджень у нові та кращі послуги та продукти, щоб залишатися конкурентоспроможними на світовому ринку та покращувати якість життя людей в ЄС.
5. Ключовими інструментами регулювання розвитку інновацій у країнах Європейського Союзу є: фінансові інструменти та створення спеціалізованих інституцій (Європейський інститут інновацій та технологій та Європейська Рада Інновацій). Фінансові інструменти реалізуються через Інноваційний союз, який має на меті стимулювати інвестиції приватного сектору. Його загальна місія - стимулювати стійке економічне зростання та конкурентоспроможність ЄС шляхом посилення інноваційного потенціалу держав-членів та Союзу.
6. Встановлено, що в Україні останнім часом ігноруються проблеми науково-технічного та інноваційного розвитку. У Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [] інноваційний фактор зазначений як фактор гордості, на відміну від розвинених країн, де інновації є фактором економічного зростання. Ключовим фактором генерування нових знань є науковий потенціал України, який постійно перебуває під безпосереднім впливом і знаходиться у великій залежності від внутрішнього та зовнішнього середовища і досі не набув структурної та організаційної форми, відповідальної сучасним викликам. Найслабшою ланкою інноваційного процесу в Україні є трансфер технологій, особливо через неефективну організацію економічної системи. Це вимагає модернізації, особливо зміни технологічної структури

виробництва у напрямку формування високотехнологічного сектору та впровадження пакету робочих місць щодо комерціалізації наукових досліджень, оцінки та захисту інтелектуальної власності.

7. Дослідження показало, що новатори невмотивовані через відсутність політики формування внутрішнього ринку, в тому числі місцевого інноваційного ринку, несформованого попиту на інновації вітчизняних підприємств. Слід визнати, що концептуальним твердженням є той факт, що позитивний соціальний ефект від науково-технічного, інформаційного та технологічного розвитку знаходить своє відображення в поліпшенні виробничих відносин за рахунок інтелектуалізації праці, поліпшення умов праці, підвищення освітнього та культурного рівня та якості життя.
8. Сучасна українська економіка потребує специфічних, відмінних від традиційної економіки, підходів до визначення та реалізації інноваційної політики. Ці особливості в узагальненому вигляді обмежуються: орієнтацією політики на забезпечення збалансованості зусиль держави та ринку для отримання максимального результату від знань для економічного та соціального розвитку; інтеграція соціальних та політичних, наукових, освітніх, економічних, екологічних та інших суспільних інтересів шляхом ефективного впливу державної політики на створення та засвоєння нових знань; формування умов для розвитку приватних інвестицій, економії ресурсів та коштів, збільшення виробництва на інноваційній основі; вдосконалення оподаткування через поступове зниження ставок податку на заощадження та інвестиції та збільшення споживання; створення сучасної інфраструктури інноваційної сфери, забезпечення відповідальності держави за підготовку кадрів для потреб інноваційної економіки; орієнтація державної політики, головним чином на економічне зростання і тим самим покращення якості життя громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналітична довідка Міністерства освіти та науки України "Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2015 рік" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua>
2. Андрощук Г.О. Інноваційна політика ЄС: стратегічні напрямки // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інформація, аналіз, прогноз - стратегічні важелі ефективного державного управління». – Київ, 2008. – С. 7–16.
3. Андрощук Г.О. Сьома рамкова програма – інструмент реалізації інноваційної політики Європейського Союзу // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць. – Маріуполь: Вега-Принт, 2009. – С. 8–10.
4. Бочарова Н. Розвиток інноваційної і науково-технічної політики Європейського Союзу в умовах реалізації нового циклу Лісабонської стратегії економічного зростання і зайнятості // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – №1. – С. 46–60.
5. Гнеличко А.С., Мороженко А.Д. Сутність інновацій та інноваційної політики в контексті соціально-економічного розвитку / А.С. Гнеличко, А.Д. Мороженко // Студентські наукові читання – 2021: Матеріали Міжфакультетської студентської науково-практичної конференції «Студентські наукові читання – 2021» за результатами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт. Житомир: Поліський національний університет, 2021. 200 с. – С. 187-191.
6. Гнеличко А.С., Мороженко А.Д. Ключові аспекти стратегії інноваційного розвитку країн Європейського Союзу. / А.С. Гнеличко, А.Д. Мороженко // Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації. Збірник тез II Всеукраїнської науково-

- практичної конференції з міжнародною участю, 23.06.2020, ПНУ, м. Житомир. С. 281-286.
7. Давимука С.А. Національні інноваційні системи: еволюція розвитку, детермінанти результативності: монографія / С.А. Давимука, Г.О. Андрощук, Л.І. Федулова. – К.: Парламент, вид-во, 2015. – 512 с.
  8. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України. – Т. 1. – Ключові особливості інноваційної в якості основи для розробки заходів сприяння інноваціям, що спрямовують Україну до заснованої на знаннях конкурентоспроможної економіки – порівняння ситуації в ЄС і Україні. Проект ЄС “Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні”. –К. : Фенікс, 2011. – 214 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kneu.edu.ua/userfiles/our_partners/gudrun/1_UA.pdf
  9. Інноваційна Україна — 2020: Національна доповідь / За ред. В.М. Гейця та ін. — К.: НАН України, 2015. — 336 с.
  10. Капітоненко М.Г. "М'яка сила" у сучасній світовій політиці: теоретичні аспекти / М.Г. Капітоненко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – Вип. 94 (Ч.ІІ). – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2010. – С.20–29.
  11. Конституція України// Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Юрінком, 1996.- 79с.
  12. Кудла І. Р. Досвід політики країн Європейського союзу у створенні єдиного інноваційного простору // Електронний науковий вісник «Керівник. ІНФО». - URL: <https://kerivnyk.info/2016/02/kudla.html>
  13. Мазаракі А.А. Інноваційний потенціал України: монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник та ін.; за заг.ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ, нац. торг.-економ. ун-т, 2012. – 592 с.
  14. Макконел К. Р. Економикс [Текст] : в 2 т. Т. 1, 2 / К. Р. Макконел, С. Л. Брю. —М. : Республика, 1992. — 684 с.

15. Мороженко А.Д. Запровадження інновацій як фактор сталого розвитку регіонів / А.Д. Мороженко, А.С. Гнеличко // Наукові читання –2020: зб. тез доповідей наук.-практ. конф. науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ економіки та агробізнесу Поліського національного університету. Житомир: Поліський національний університет, 2020. – С. 168-169.
16. Офіційний вебсайт Державного комітету статистики України. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
17. Про інноваційну діяльність / Закон України від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
18. Про наукову і науково-технічну діяльність / Закон України № 848-VIII від 26.11.2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
19. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні / Закон України № 3715-VI від 08.09.2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>
20. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків / Закон України від 16.07.1999 № 991-XIV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>
21. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" / Указ Президента України; Стратегія від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
22. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Автори-упорядники: Г.О. Андрощук, І.Б. Жилияєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. — К.: Парламентське вид-во, 2009. — 632 с.
23. Тищенко-Тишковець О.М. Практичні й теоретичні передумови виникнення публічної дипломатії як форми "м'якої сили" у системі зовнішньої політики держави / О.М. Тищенко-Тишковець // Актуальні

- проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – Вип. 94 (Ч.І). – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2010. – С.107–113.
24. Федулова Л.І. Інноваційна політика: підручник для студ. вищ. навч. закл./Л.І. Федулова, А.А. Мазаракі, Г.О. Андрощук. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012.— 604 с.
  25. Abramovsky, L., R. Harrison, and H. Simpson (2004), “Increasing Innovative Activity in the UK? Where now for Government Support for Innovation and Technology Transfer?,” Briefing Note No. 53, The Institute for Fiscal Studies, London.
  26. Benaim, M., Tether, B. (2016) Innovation policies for a Creative Economy. Challenging the dominance of STI and Research”. Presented at the EU-SPRI Conference, Lund, Sweden, 8-10 June 2016
  27. Boekholt, P. (2010) “The Evolution of Innovation Paradigms and their Influence on Research, Technological Development and Innovation Policy Instruments”, in Smits,R., Kuhlmann, S. and Shapira,P. (eds.): The Theory And Practice Of Innovation Policy - An International Research Handbook, Cheltenham: Edward Elgar, p. 333-359
  28. Borrás, S., Edler, J. (2014) The governance of change in socio-technical and innovation systems: three pillars for a conceptual framework, in: Borrás, S., Edler, J. (Eds.), The Governance of Socio-Technical Systems: Explaining Change. Edward Elgar, pp. 23-48 Braun, D. (2008) Organising the political coordination of knowledge and innovation policies.
  29. Carlsson, B., and S. Jacobsson (1997), “In search of useful public policies: key lessons and issues for policy makers,” in: B. Carlsson (ed.), *Technological Systems and Industrial Dynamics*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
  30. Cohen, W.M. (2010) Fifty years of empirical studies of innovative activity and performance, In: B. H. Hall and N. Rosenberg (eds.), *Handbook of the Economics of Innovation*, North-Holland, 2010, Volume 1, pp. 129-213

- Cunningham, P., Edler, J., Flanagan, K., Laredo, P. (2016) The innovation policy mix, in: Edler, J., Cunningham, P., Gök, A., Shapira, P. (Eds.), *Handbook of Innovation Policy Impact*. Edward Elgar, Cheltenham pp. 505-542.
31. Edler, Jakob & Fagerberg, Jan. (2017). Innovation policy: What, why, and how. *Oxford Review of Economic Policy*. 33. 2-23. 10.1093/oxrep/grx001.
  32. Edquist, C. (2011), “Design of innovation policy through diagnostic analysis: identification of systemic problems (or failures),” *Industrial and Corporate Change*, 20(6), 1725–1753 Edquist, C., and B. Johnson (1997). “Institutions and organisations in systems of innovation,” in: C. Edquist (ed.), *Systems of Innovation: Technologies, Institutions and Organizations*, Pinter/Cassell Academic, London and Washington.
  33. Ergas, H. (1986), ‘Does Technology Policy matter?’ CEPS papers No 29, Brussels, Centre for European Studies.
  34. European Commission (2013) *Lessons from a Decade of Innovation Policy - What can be learnt from the INNO Policy TrendChart and The Innovation Union Scoreboard. Final Report*, Brussels.
  35. European Parliament resolution of 16 June 2010 on EU 2020. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2010-0223_EN.html?redirect
  36. European Parliament resolution of 6 July 2016 on synergies for innovation: the European Structural and Investment Funds, Horizon 2020 and other European innovation funds and EU programmes (2016/2695(RSP)) OJ C 101, 16.3.2018, p. 111–115. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016IP0311>
  37. Fagerberg, J. and Sapprasert, K. (2011) National Innovation Systems: the emergence of a new approach, *Science and Public Policy* 38: 669-679 Fagerberg, J., Srholec, M. & Verspagen, B. (2010) The Role of Innovation in Development. *Review of Economics and Institutions* 1 (2): 1- 29.

38. Flanagan, K., Uyarra, E. (2016) Four dangers in innovation policy studies—and how to avoid them. *Industry and Innovation* 23, 177-188.
39. Freeman, C. (1987) *Technology policy and economic performance: Lessons from Japan*, London: Pinter
Freeman, C. (2002) Continental, national and sub-national innovation systems— complementarity and economic growth, *Research Policy* 31: 191-211
40. Godin, B. (2009) National Innovation System - The System Approach in Historical Perspective, *Science Technology Human Values* 34 (4), 476-501
Gök, A., Li, Y., Cunningham, P., Edler, J., Laredo, P. (2016) Towards a Taxonomy of Science and Innovation Policy Instruments. Paper presented to the EU SPRI Conference Lund, June 2016.
41. Hekkert, M.P., Negro, S.O. (2009) Functions of innovation systems as a framework to understand sustainable technological change: Empirical evidence for earlier claims. *Technological Forecasting and Social Change* 76, 584-594.
42. Horizon 2020 — framework programme for research and innovation (2014-2020) European Parliament legislative resolution of 21 November 2013 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council establishing Horizon 2020 — The Framework Programme for Research and Innovation (2014-2020)
43. Industrial policy for the globalised era European Parliament resolution of 9 March 2011 on an Industrial Policy for the Globalised Era (2010/2095(INI)).
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/246b5b88-c767-11e1-b84a-01aa75ed71a1/language-en>
44. Innovation policy. Fact Sheets on the European Union. European Parliament.
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/67/innovation-policy>
45. Johnson, B., and B. Gregersen (1994), “System of innovation and economic integration,” *Journal of Industry Studies*, 2, 1–18.

46. Kline, S.J. and Rosenberg, N. (1986) An overview of innovation. In R. Landau and N. Rosenberg (eds.) *The Positive Sum Strategy: Harnessing Technology for Economic Growth* (pp. 275–304). Washington, DC: National Academy Press.
47. Kuhlmann, S., Rip, A. (2014) *The challenge of addressing Grand Challenges*, Brussels.
48. Lundvall, B. Å and Borrás, S. (2004), 'Science, Technology, and Innovation Policy', in Fagerberg, J., Mowery, D. C. and Nelson, R. R. (eds): *The Oxford Handbook of Innovation*, Oxford: Oxford University Press, p. 599-631
49. Martin, B.R. (2016) R&D policy instruments—a critical review of what we do and don't know. *Industry and Innovation* 23, 157-176.
50. McCann, P., Ortega-Argilés, R. (2013) Modern regional innovation policy. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 6, 187-216.
51. Metcalfe, J.S. (1995) Technology systems and technology policy in an evolutionary framework. *Cambridge Journal of Economics* 19, 25-46.
52. Nelson, R. R. (1988) "Institutions supporting technical change in the United States", in in Dosi, G. et al. (eds.), *Technical Change and Economic Theory*, London: Pinter, p. 312-329
53. OECD (2010a) 'The Innovation Policy Mix', in OECD (ed.), *OECD Science, Technology and Industry Outlook 2010*, Paris: OECD, pp. 251–279
54. OECD (2010b) *The OECD Innovation Strategy: getting a head start on tomorrow*, Paris: OECD Publishing
55. OECD (2013) *OECD's reviews of innovation policy: Sweden*, Paris: OECD
56. OECD (2015) *System innovation: Synthesis report*, Paris: OECD
57. Osborne, S. P., and L. Brown, eds. (2013) *Handbook of innovation in public services*. Edward Elgar Publishing.

58. Owen, R., Macnaghten, P., Stilgoe, J., (2012) Responsible research and innovation: From science in society to science for society, with society. *Science and Public Policy* 39, 751-760.
59. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on European Standardisation and amending Council Directives 89/686/EEC and 93/15/EEC and Directives 94/9/EC, 94/25/EC, 95/16/EC, 97/23/EC, 98/34/EC, 2004/22/EC, 2007/23/EC, 2009/105/EC and 2009/23/EC of the European Parliament and of the Council. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0315:FIN:EN:PDF>
60. Regional Innovation Scoreboard. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/regional_en
61. REGULATION (EC) No 294/2008 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 March 2008 establishing the European Institute of Innovation and Technology. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008R0294&from=EN>
62. Regulation (EU) No 1291/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 establishing Horizon 2020 - the Framework Programme for Research and Innovation (2014-2020) and repealing Decision No 1982/2006/EC Text with EEA relevance OJ L 347, 20.12.2013, p. 104 – 173. <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1291/oj>
63. Regulation (EU) No 1292/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 amending Regulation (EC) No 294/2008 establishing the European Institute of Innovation and Technology Text with EEA relevance OJ L 347, 20.12.2013, p. 174–184. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1292P7_TA\(2013\)0499](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1292P7_TA(2013)0499)

64. Rothwell, R. (1982) Government innovation policy: Some past problems and recent trends, *Technological Forecasting and Social Change* 22, 3–30
65. Schot, J. (2015) Moving Innovation Policy from a Competition to a Transformative Change Agenda. Presentation at the EU-SPRI Conference, Helsinki, June 2015
66. Schumpeter J (1934) *The theory of economic development*. Cambridge, MA: Harvard University Press. *Science and Public Policy* 35, 227-239
67. Bush, V. (1945) *Science: The Endless Frontier*, United States Government Printing Office, Washington Castellacci, F. and C. Mee Lie (2015). Do the effects of R&D tax credits vary across industries? A meta-regression analysis, *Research Policy*, 44 (4), 819-832
68. Serger, S.S., Wise, E. and Arnold, E. (2015) National Research & Innovation Councils as an Instrument of Innovation Governance: Characteristics and Challenges. *Vinnova Analysis VA 2015:07*. Stockholm: Vinnova
69. Sharif, N. (2006) Emergence and development of the national innovation systems concept. *Research Policy* 35(5): 745–766.
70. Smith, K. (2000), “Innovation as a Systemic Phenomenon: Rethinking the Role of Policy,” *Enterprise and Innovation Management Studies*, 1(1),73-102.
71. Smith, K. (2016): National and international STI policy approaches for international challenges. Intervention at the SPRU 50 Years Anniversary Conference 2016, Brighton, September 2016
72. Smits, R., Kuhlmann, S., Shapira, P. (2008) *International Handbook of Innovation Policy*.
73. Spaapen, J., Van Drooge, L. (2011) Introducing ‘productive interactions’ in social impact assessment. *Research Evaluation* 20, 211-218.
74. Steen, M. van der (1999), *Evolutionary Systems of Innovation: Veblen-Oriented Study to the Role of the Government Factor*, Van Gorcun, Assen, The Netherlands.

75. The Global Competitiveness Report 2013-2014 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.weforum.org/node/136283>.
76. The Global Innovation Index 2020. The Human Factor in Innovation [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf
77. von Hippel, E. (1988) *The Sources of Innovation*, New York: Oxford University Press
Von Schomberg, R. (2013) A vision of responsible research and innovation, in: Owen, R., Heintz, M., J., B. (Eds.), *Responsible Innovation*. Wiley, London, pp. 51-74
78. von Tunzelmann, N. and V. Acha (2004) Innovation in “Low-Tech” Industries. In Fagerberg, J., D. Mowery, and R. Nelson (eds), *The Oxford Handbook of Innovation*. Oxford: Oxford University Press, 407-432.